

El pare Marc Taxonera, degà dels arxivers

ANTONI MAYANS, MIQUEL CASADEMONT i ÀNGELS BERNAL

© Àngels Bernal

Dades biogràfiques

- **Marc** (Jordi, nom de pila) **Taxonera i Comas**
- Va néixer a Barcelona, al barri de Gràcia, el 12 de setembre de 1919. Ara ha fet 90 anys.
- Alumne de Blanquerna.
- En la seva joventut formà part de la Federació de Joves Cristians de Catalunya i de les Joventuts de la Lliga Catalana.
- A principis del 1937 passà la frontera amb la seva família per reunir-se amb el seu pare a Pamplona.
- A finals del 1937 s'incorporà al Terç de Requetès navarrès de Roncesvalles i després al d'Aberzuza en el front del Guadarrama, fins al final del 1938, quan el van declarar inútil temporal.
- El juny del 1939 tornà a Barcelona i va començar a estudiar els tres primers cursos de dret a la Universitat de Barcelona.
- El 25 d'octubre de 1941 ingressà a Montserrat.
- El 1943 començà a exercir d'arxiver a Montserrat.
- El 1950, l'abat Escarré el va enviar a París a seguir els estudis d'arxivística a l'École Nationale des Chartes, a la Sorbona.
- Entre el 1952 i el 1968 fou director de la Biblioteca de Montserrat.
- El 1953 ocupà la direcció de l'Arxiu de Montserrat.
- Durant la Dictadura es va relacionar amb molts polítics i intel·lectuals antifranquistes.
- A partir de la tancada dels intel·lectuals a Montserrat, el desembre del 1970, participà en els preparatius de la constitució de l'Assemblea de Catalunya.
- El 1974 s'encarregà de la coordinació de les gestions per a la creació del Centre d'Études Catalanes a la Universitat de la Sorbona-París IV i des de llavors n'és membre del Consell d'Administració.
- El 1977, el Govern francès li va concedir l'Ordre des Palmes Académiques per la seva contribució activa a l'expansió de la cultura.
- Va participar en les reunions fundacionals de l'AAC i des del 1985 ha format part de totes les juntes directives de l'AAC, com a vicepresident o des de la vocalia de Relacions Institucionals.
- L'any 2000, el Govern de la Generalitat li concedí la Creu de Sant Jordi.
- Actualment és director de l'Arxiu de Montserrat i vocal de Relacions Institucionals de l'AAC.

L'arxiu i la biblioteca

Vostè va entrar a l'Arxiu de Montserrat l'any 1943, dos anys després del seu ingrés a la comunitat...

L'any 1943, quan jo acabava de fer la professió temporal, el pare abat Escarré em va encarregar que treballés a l'arxiu, ja que va veure que jo tenia interès en la història. Jo havia estudiat dret a la universitat, i m'havien interessat molt les classes d'història del dret que donava Luis García de Valdeavellano. Aleshores hi treballaven el pare Cebrià Baraut i el pare Anscari Mundó, que encara era un estudiant com jo. Jo vaig començar a assumir la responsabilitat de l'arxiu cap als anys 1946-1948, quan els pares Baraut i Mundó se'n van anar a estudiar a Roma i em vaig quedar sol. Però, pròpiament, la direcció de l'arxiu no la vaig prendre fins a l'any 1953, quan vaig tornar dels estudis de París. Des d'aleshores l'he tinguda sempre, a part de ser també bibliotecari.

Parlem d'aquesta estada a París. Per què va decidir estudiar arxivística en aquesta ciutat i no a Roma, per exemple?

Quan jo vaig acabar els estudis ací, el pare abat Escarré em va enviar a estudiar a l'École des Chartes, de París. A Roma hi havia també una escola d'arxivística, que havia fundat el papa Pius XI —que havia estat bibliotecari de la Vaticana— i que imitava més o menys l'École des Chartes, però que no tenia la categoria de la de París.

A l'École des Chartes ja hi havien anat alguns catalans, com ara Ramon d'Abadal i Ferran Valls i Taberner. Jo hi vaig ser dos anys. Del monestir, el pare Anscari Mundó i jo vam coincidir durant el meu primer any, i amb el pare Alcuí Serras hi vaig coincidir el segon. Com a estrangers teníem un règim especial. A nosaltres ens van acceptar de seguida la nostra petició d'ingrés.

En aquells moments, eren vint estudiants per curs més alguns, pocs, estrangers. Els estudiants francesos feien tres cursos i una tesi. Quan acabaven entraven directament al cos d'arxivers i podien ocupar un lloc de treball en els arxius de l'Estat i també a la secció de manuscrits de la Biblioteca Nacional. Els estrangers que acceptaven, en canvi, no havien de fer els exàmens d'ingrés, però després tampoc no podíem ocupar cap plaça. Era una escola per la qual havien passat grans historiadors, que acabaven la llicenciatura d'història i hi ingressaven per completar la seva formació, no per ser arxivers, sinó per disposar d'un bagatge per a la recerca. Però amb l'accés de les noies l'École es va omplir i, aleshores, per ingressar-hi calien dos o tres anys de preparació, i com que es va fer complicat a aquests historiadors ja no els va interessar, i així Pierre Vilar ja no hi va passar.

Aleshores el director era Clovis Brunel, lingüista, calvinista, molt seriós, a qui els alumnes tenien pànic, però que a nosaltres ens va tractar molt bé, fins al punt que ens considerava igual que els francesos. Feia una cosa molt curiosa: al final

de curs, cap al mes de maig, abans dels exàmens, com que era conscient que els alumnes li tenien por, convidava els dos primers cursos a una festa a casa seva per distendre l'ambient, i nosaltres érem els únics estrangers a qui també convidava. Era molt bon home.

Amb quin bagatge arxivístic en va sortir? Què en destacaria?

La manera d'aprendre a treballar, la crítica. Tots els professors eren bons. Recordo Georges Tessier, un professor molt bo de diplomàtica que té editats alguns dels volums dels diplomes carolingis (per cert, que posava en dubte alguns dels diplomes carolingis catalans). També vaig estudiar paleografia a l'École des Hautes Études, que aleshores era a la Sorbona, amb Robert Marichal. En aquesta escola eres alumne titular, anaves a les classes i al cap de dos anys, si feies la tesi, et converties en *élève diplômé*. Jo també vaig anar a classes d'història medieval, amb Robert Boutruche, que substituïa Ferdinand Lot, i a classes d'història de les fonts del dret canònic amb el professor Gabriel Le Bras, que era molt conegut. A la Sorbona, excepte medicina, hi era tothom. Hi havia onze mil alumnes. A mi em semblava qui sap què. A Barcelona, quan estudiava dret, n'hi havia tres mil a tota la universitat, comptant medicina.

Quines van ser les seves prioritats quan va tornar de París pel que fa a l'arxiu?

Quan vaig tornar de París, a l'arxiu, excepte l'ingrés d'una part de l'arxiu de Sant Benet de Bages, van ingressar pocs fons. El que sí que vaig poder fer com a bibliotecari va ser dedicar-me a la col·lecció de manuscrits, que es podia ampliar, com també a la compra d'incunables, que aleshores se'n trobaven tant a Espanya com a l'estranger a preus assequibles. Als anys cinquanta ens va arribar un catàleg de Londres només d'incunables. Vaig recollir disset mil pessetes i en vaig poder comprar quatre, d'impressors que no teníem. Aquests llibres eren adquisicions al marge del pressupost per comprar llibres actuals.

Com es va destruir l'Arxiu de Montserrat?

L'arxiu antic es va perdre l'any 1811, durant la Guerra del Francès, per culpa de la Junta de Defensa del Principat, que també va tenir la responsabilitat en la destrucció del monestir. La Junta es va establir a Montserrat perquè, en contra de l'opinió dels seus militars, pensava que era inatacable. L'arxiu, juntament amb els ornaments i les altres peces del tresor, es va encaixar per enviar-lo a Mallorca, però només en va arribar a sortir una part, perquè a Vilanova i la Geltrú, que era on embarcaven, la Junta de Defensa va considerar que aquesta operació només serviria per desmoralitzar la gent i va fer tornar l'arxiu a Montserrat. Els francesos, sense fer res, es van apoderar de Montserrat, on es van estar nou mesos, contínuament assetjats. Els havien d'avituallar des de Lleida. Finalment, no van resistir més i van abandonar Montserrat i van cremar i destruir el monestir

i amb ell l'arxiu. Ho explica el mariscal Suchet en unes cartes que es conserven a l'Arxiu Nacional de París.

Amb la destrucció de l'Arxiu després de la Guerra del Francès, a finals del segle XIX comença una etapa de reconstrucció, que també inclou el patrimoni documental. Quina és l'estructura actual de l'Arxiu de Montserrat?

L'Arxiu de Montserrat és una amalgama. Hi ha molt poca documentació antiga del monestir. Només alguns documents esparsos que es van poder salvar perquè no estaven a l'arxiu sinó a la sagristia, perquè eren llibres de curs. Per això s'ha conservat un llibre d'obituaris, un llibre de professions, etc.

En canvi, hi ha molta documentació de Sant Benet de Bages, que era una dependència de Montserrat. Al segle XIX va ingressar, no sabem com, tot un fons de pergamins i de llibres. Nosaltres ja el vam trobar ací. L'any 1954 va ingressar més documentació de Sant Benet. Es tracta d'una part de l'arxiu que durant la Guerra Civil estava a la casa que mossèn Josep Guitart tenia a Manresa i que el Centre Excursionista del Bages va poder salvar. Una altra part de l'arxiu va anar a parar a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona i d'allà va passar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on encara roman.

Però, sobretot, l'any 1917, el pare Albareda va adquirir al llibreter Salvador Babra, del carrer Canuda de Barcelona, un conjunt de documents molt important de la Congregació Claustral Benedictina, que tenia la presidència a Sant Pau del Camp. Aquest fons contenia una gran quantitat de pergamins de Sant Llorenç del Munt, Sant Cugat del Vallès i altres monestirs. Hi ha dos documents de Sant Cugat del segle IX que, per la seva antiguitat, donen valor a l'Arxiu de Montserrat.

Com va afectar la Guerra Civil a l'Arxiu de Montserrat?

Durant la guerra es va perdre la documentació que el pare abat Antoni M. Marcet tenia a la seva habitació, que comprenia des dels anys 1924-1925 fins al 1936. La resta no es va tocar. La comunitat havia enviat els pergamins a una llibreria de confiança a Barcelona i quan va acabar la guerra van tornar. Precisament una de les primeres feines que vaig fer a l'arxiu, amb el pare Mundó, va ser la classificació i la catalogació de tots aquests pergamins, per monestirs i per ordre cronològic.

Independentment de la importància que pugui tenir, l'Arxiu Tarradellas va ingressar a Poblet i no a Montserrat. Creu que hi va tenir a veure la vinculació de Josep Benet a Montserrat o el malestar que van causar a Tarradellas les declaracions de l'abat Escarré al diari *Le Monde* l'any 1963?

Tarradellas no va pensar mai a deixar el seu arxiu a Montserrat. L'arxiu de Tarradellas està format per dos grups. El primer, la documentació de la Generalitat que es va emportar a l'exili, hauria de tornar a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Ell sempre va dir que tornaria la documentació que es va endur de la Generalitat, fos qui fos el president. I no la va entregar. El segon grup és la documentació que va anar formant a l'exili. Recordo que quan li van preguntar per què dipositava el seu arxiu a Poblet i no a Barcelona, va dir: «Perquè la gent és molt xafardera i tothom ho aniria a veure; en canvi, a Poblet s'hi ha d'anar expressament». Un de l'Esquerra que el coneixia molt, Víctor Hurtado, deia que en el seu arxiu només hi havia xafarderies, perquè contenia les cartes que li enviaven des d'aquí. Tarradellas estava en contra de tothom que ell pensava que li pogués fer ombra. Per això estava en contra de les declaracions de l'abat Escarré, de Josep Benet, de Jordi Pujol, o d'Òmnium Cultural.

Les referències a la biblioteca són constants. Quan es va començar a reconstruir la biblioteca de Montserrat?

Quan el pare Antoni M. Marcet va ser elegit abat, el desembre del 1912, es va proposar refer la biblioteca. Es va trobar amb uns quinze mil volums. Aviat va venir un moment molt favorable, el final de la Primera Guerra Mundial, quan la pesseta es va convertir en una moneda forta mentre s'ensorraven França i Alemanya. Aquesta situació va permetre comprar molts llibres en aquests dos països. També sabien comprar: el pare Antoni M. Tobella, bibliotecari, tenia molt bon criteri. I entre aquestes compres també hi havia pintura italiana. Va ser durant la guerra que va ingressar el quadre de Caravaggio —que no sabien que era un *caravaggio* ni el que el venia ni el que el comprava, perquè en van pagar 40 lires l'any 1917. Entre les compres de llibres també van arribar gravats, amb els quals es va fer una gran col·lecció, que es va ampliar amb la donació de la biblioteca de Just Cabot (donació de la seva vídua), sobretot de Goya i japonesos, que tenen molt valor. El pare Celestí Gusi, monjo de Montserrat i antic abat

de Manila, més tard president de la nostra Congregació Benedictina de Subiaco, els va catalogar quan es va retirar a Montserrat.

Vostè va ser responsable de la biblioteca fins a l'any 1968...

Com deia abans, quan vaig tornar de París em vaig incorporar a l'arxiu, però a finals de l'any 1952, el pare abat Escarré em va fer també director de la biblioteca, i durant setze anys vaig ser bibliotecari. Aleshores la biblioteca donava molta feina i, desgraciadament, no es podien fer els ingressos que es fan ara, perquè després de la Segona Guerra Mundial hi havia moltes dificultats per fer entrar obres de l'estranger. Em vaig trobar que havia de completar revistes d'història, de filosofia i d'altres disciplines. Pel buit de la Guerra Civil espanyola i de la Segona Guerra Mundial era difícil completar-les. Recordo que, en començar l'any 1952, tota la correspondència amb Àustria, Suècia, etc., es feia en francès, i quan vaig plagar de bibliotecari, l'any 1968, es feia en anglès.

Com va sorgir la idea de crear una biblioteca especialitzada en la Guerra Civil espanyola?

Per l'experiència personal (jo vaig viure tota la guerra i en els dos bàndols) i per l'interès de la Guerra Civil, que és molt important per a la nostra història. Algú es pot preguntar que sigui precisament una institució eclesiàstica qui l'hagi formada. Però no ha d'estranyar. A Catalunya, dels 8.362 assassinats entre el 1936 i el 1939, 2.441 són sacerdots, religiosos i algunes monges, entre ells 23 monjos de Montserrat. I de la resta, es calcula que el vuitanta per cent ho van ser per motius religiosos.

Com es va produir la donació de la biblioteca de Francesc Cambó a Montserrat?

Un dia vaig demanar a Ramon Guardans, gendre de Francesc Cambó, si es podia consultar el fons que Cambó havia format a Suïssa durant la guerra. Em va dir que estava dipositat en un guardamobles: «Si us atreviu a entrar-lo, us el donem». Li vaig dir que m'atrevia, però per vaixell, perquè al port de Barcelona coneixíem un oncle d'un monjo d'aquí que ens ho podia facilitar, i així ho vam fer.

Recordo el dia que van arribar i al port vam obrir una caixa per curiositat. Va sortir un llibre amb un gran títol que deia *Los crímenes de Franco en Galicia*. El vam tapar de seguida. Cambó comprava tots els llibres, que tenia classificats en rojos, blancs i grisos. Tots portaven un resum, que és interessantíssim per conèixer el contingut dels llibres escrits en idiomes que no pots llegir. També hi ha un fitxer molt complet i útil sobre la Guerra Civil i els seus antecedents. Aquesta feina la feien refugiats com Joan B. Solervicens, Josep Pla, Maurici Torra-Balari i d'altres. Era una manera de mantenir-los. Els llibres de la biblioteca de Cambó van arribar finalment l'any 1962.

La donació de la biblioteca de Just Cabot és posterior, oi?

Sí, va ingressar l'any 1965. Jo coneixia Rosita Castelucho, filla d'un pintor modernista i marxant que vivia a París i que era la vídua de Just Cabot. Durant la guerra, Cabot es va exiliar voluntàriament a París, on no havia estat mai. De seguida va començar a comprar a llibres. S'ho podia permetre: era d'una família benestant, i a més, havent-se casat amb la Castelucho... Va muntar una llibreria de vell al barri de Montparnasse i tenia tots els llibres classificats. La gent hi anava a comprar llibres i de vegades no se'ls venia: «No, d'aquest només en tinc aquest exemplar, aquest no el venc». Expliquen que un dia va treure el gos per foragitar un client que li exigia que li vengués un llibre. Des de l'Institut d'Estudis Catalans li encarregaven llibres i quan els trobava, si l'interessaven, se'ls quedava. A Barcelona, on havia dirigit la revista *Mirador*, ja era cèlebre perquè tenia un pis amb llibres, però només un amic sabia on era. I aleshores ell deia que havia posat un pis als llibres. Era una biblioteca amb vuit mil volums que es va salvar a l'Ateneu Barcelonès i que després de la guerra es va retornar parcialment a la vídua.

L'any 1963, Ferran Canyameres, que el coneixia, sabent que jo havia format una biblioteca sobre la Guerra Civil, em va dir que la Castelucho tenia llibres. Un dia a l'Ateneu ens vam trobar tots tres, vam recordar de petits quan érem a Sant Antoni de Vilamajor i, parlant de llibres sobre la Guerra Civil, vaig demanar a la vídua de Cabot veure els seus llibres. Ella em va dir: «Us dono tota la biblioteca».

A la duana francesa, l'encarregat de treure aquest material, que era un bibliotecari de la Biblioteca Nacional, ens van dir que l'Estat francès tenia dret a quedar-se els llibres francesos amb més de cent anys pel preu que declarés la duana. Ens vam poder endur els llibres espanyols i dels altres, després d'algunes negociacions, només se'n van quedar quaranta, que de comú acord ens van pagar amb llibres francesos nous. Entrar els llibres a Espanya va costar un any de discussions. Jo vaig dir a un agent de duanes: «Si a França, que és una disminució de patrimoni, ho hem resolt en quinze dies, a Espanya, que és un augment de patrimoni...». I ell em contestava: «Es que usted, padre, razona por sentido común y esto no se lo pida a la Administración». Li vaig demanar el nom del director general de duanes, i em va contestar: «Agárrese usted: Don Teoprépidas Cuadrillero Rupilanchas».

Montserrat disposa d'una figura rellevant en el camp de l'arxivística i de la biblioteconomia: el pare Anselm Albareda...

El pare Albareda era arxiver de Montserrat i va ser bibliotecari de la Biblioteca Vaticana nomenat directament pel papa Pius XI, gràcies sobretot al llibre que havia escrit sobre la bibliografia de la regla benedictina. Pius XI, que havia estat bibliotecari de l'Ambrosiana i de la Biblioteca Vaticana de Roma, tenia un interès personal i en haver de nomenar un nou bibliotecari va pensar en ell sense conèixer-lo. El maig del 1936, el van cridar i li van dir que havia d'anar a Roma, però no sabia per què. Se'n va anar a la comunitat benedictina de sant Anselm

i després a la Secretaria d'Estat, on li van dir que el papa el volia veure. Pius XI el va rebre fora d'hores de visita amb les paraules següents: «Ho decisso nominarla mio successore... nella Prefettura della Biblioteca Apostolica Vaticana». Aleshores va patir bastant perquè era un nouvingut que ningú no coneixia i hi havia moltes persones que esperaven ocupar el càrrec. Però el papa el rebia cada setmana fora d'hores.

El pare Albareda va nomenar com a secretari seu Alcide De Gasperi, que estava refugiat al Vaticà. De Gasperi va treballar a la biblioteca mentre va estar refugiat. Per això Montserrat sempre va tenir bona relació amb la família De Gasperi i amb qui aleshores era el seu secretari, en Giulio Andreotti, que cada vegada que venia a Espanya tenia interès a visitar Montserrat.

Parlem de l'arxiu actual de Montserrat: des de la restauració de mitjan segle XIX, com està la documentació que ha generat la comunitat o la gestió del monestir?

Està dividida per abadiats. Encara no està al cent per cent descrita ni digitalitzada, a diferència de la biblioteca. Estem esperant els recursos per fer-ho. S'ha conservat tota, llevat de la que va generar l'abat Marcet entre 1924-1925 i el 1936, que va desaparèixer durant la guerra. Tota la resta no es va tocar. Els abats s'ocupaven personalment del seu arxiu. No és fins a l'abat Marcet que comença a fer-se'n càrrec el secretari de l'abat. Pel que fa a la documentació de gestió del santuari, entre altres la de l'hotel i els restaurants, a partir del 1912-1913 la porta una empresa vinculada al monestir.

Instal·lacions, personal que hi treballa?

No hi ha hagut mai un arxiu en condicions, sempre estem esperant que facin el definitiu, estem en una situació provisional. Aquí a Montserrat, encara que hi ha molt espai, hi ha poc lloc. Ara ja hi ha un lloc per a l'arxiu. Només falten els mitjans per poder-ho fer, és molt complicat. Estem que no hi cabem. Ara l'ampliarem amb una nova habitació on podrem traslladar moltes coses i podrem respirar una mica.

Durant un temps només he treballat jo com a arxiver, però ara tornem a ser dos. Fins que no facin el nou arxiu...

© Àngels Bernal

Els exiliats de París

Durant la seva estada a París, vostè va conèixer diferents exiliats, tant catalans com de la resta d'Espanya. Amb quins va tenir més relació?

Dels exiliats catalans vaig tenir molta relació amb Pere Bosch i Gimpera —que aleshores era cap de divisió de la UNESCO—, amb Joan Puig i Ferrer i amb Àngel Morera, d'Unió Democràtica, i amb alguns altres. També vaig tenir molta relació amb els bascos, perquè el segon any vam viure en una residència que es deia La Fraternité Sacerdotale, on també residia el canonge basc Alberto Onaindía, que havia estat conseller de José Antonio de Aguirre. Onaindía, durant la guerra, havia parlat des de la BBC amb el nom de «James Masterton», i en aquell moment emetia en castellà des de Ràdio París amb el nom de «Padre Olaso» fins que el Govern espanyol va aconseguir aturar-lo. Recordo que de vegades ens llegia el que emetria i li fèiem correccions. A través d'ell també vaig conèixer Manuel de Irujo, amb qui després vam ser molt amics, i José Antonio de Aguirre, el president basc que va morir poc després. Jo vaig estar escoltant una conferència d'Aguirre al costat del coronel Juan Antonio Ansaldo, que conduïa l'avió en què va morir el general Sanjurjo. Ara era a l'exili perquè havia trencat completament amb Franco, ja que ell s'havia aixecat per la monarquia, i va es-

criure un llibre que es titulava *¿Para qué?*, que li van editar els bascos a Amèrica del Sud.

També va conèixer alguns historiadors...

Vaig coincidir amb Jaume Vicens Vives, que havia assistit al Congrés Internacional d'Història i estava molt entusiasmada; el vaig trobar a la secció de manuscrits de la Biblioteca Nacional de París. També vaig coincidir amb mossèn Josep Sanabre que estava fent el seu llibre sobre la guerra dels Segadors, consultava l'arxiu del Ministeri d'Afers Estrangers, al Quai d'Orsay. I vaig tenir contacte amb Pierre Vilar, a qui ja coneixia d'aquí perquè havia vingut amb la seva dona i el seu fill. Amb el pare Anscari Mundó el vam anar a veure a casa seva. Jo tenia molta relació amb la seva senyora, Gabriela Berrogain, bascofrancesa, perquè era arxivera de l'Arxiu Nacional i jo hi anava amb una certa freqüència.

Tot i així, on jo treballava més era a la Biblioteca Nacional, on hi havia tota aquella documentació anomenada Baluze (que era la que havia utilitzat Pierre de Marca), en la qual hi havia documents de Montserrat i dels monestirs benedictins catalans. Al començament volia recollir informació de tot el que hi havia sobre Catalunya, però ho vaig deixar córrer perquè hi havia massa documentació i em vaig limitar a Montserrat i als monestirs benedictins. Recordo que l'administrador general de la Biblioteca Nacional, Julien Cain, a qui havia conegut a Montserrat, ens va permetre que ens féssim nosaltres mateixos els microfilms, perquè ens sortia més econòmic. Ens van tractar molt bé.

Amb Pierre Vilar també vam coincidir en un viatge posterior, el 1964, quan, per veure'ns amb Claudio Sánchez Albornoz, que aleshores era president del govern de la República a l'exili, per evitar d'anar a l'hotel on temia que el vigilaven des de l'ambaixada espanyola, vam anar a dinar a casa seva. Sánchez Albornoz, pel que fa a la qüestió catalana, res de res. Expliquen que un dia Guillermo Díaz Plaja, a l'Argentina, comentava a Sánchez Albornoz que Franco estava aixafant Catalunya i diuen que la resposta de Sánchez Albornoz va ser: «Pues será lo único bien hecho que habrá hecho». No m'estranyaria. Eren iguals. Era allò que deia Josep Pla: «Què és el més semblant a un espanyol de dretes? Un espanyol d'esquerres».

La Guerra Civil i la memòria

Pel que ha explicat en algunes entrevistes, vostè va viure la Guerra Civil des dels dos costats i no veu gaire clar el que convenim a anomenar procés de recuperació de la memòria històrica. En què basa la seva crítica?

Perquè la gent encara està massa influenciada pel que va passar a la seva família. Perquè una cosa és haver passat la guerra directament i una altra ser-ne

un fill o un nét. A la gent que va patir li és molt difícil reconèixer que ells van patir però que els altres també van patir. La gent classifica en bons i dolents, i tots van ser iguals i van fer coses iguals. I, a més, tot va ser il·legal. Hi una frase atribuïda —no l’hi vaig arribar a preguntar mai— a Joan Sales, que deia que l’única manera digna d’haver acabat la guerra era que els dos fronts s’haguessin unit per anar contra les respectives rereguardes.

És partidari de revisar els consells de guerra del Franquisme?

És donar una legalitat a una cosa que no en tenia. Si ara es revisa el procés de Lluís Companys, per què no han de revisar el d’un cosí meu a qui també van condemnar, encara que no el van matar? I els tribunals populars, per què no s’han de revisar, si eren tan il·legals com els consells de guerra?

Quina instància hauria de dir que allò va ser il·legal? El Consell General del Poder Judicial?

El Consell General del Poder Judicial, potser sí. Però també el Congrés dels Diputats.

Què en pensa, d’aquest recent fenomen historiogràfic, normalment qualificat de revisionista, segons el qual la responsabilitat de la Guerra Civil recau sobre (o també sobre) la Segona República?

No he llegit els llibres de Pío Moa. Que la situació anterior a la Guerra Civil era una olla i que l’oasi a Catalunya era relatiu, això és indubtable, però no justifica l’alçament militar, això és una altra cosa. Jo recordo el mes de juny haver anat a dinar amb uns amics de casa que tenien una torre a Castelldefels, al costat d’una de les germanes dels germans Badia. Van passar dos camions amb gent que aixecava els punys enlaire i cridava. I algú va dir: «Vejam què faran els militars!». I això passava a Catalunya, on no es van cremar esglésies ni van matar gent ni aturaven els autos per la carretera demanant quartos, cosa que sí que passava allà. José M. Gil Robles va fer una intervenció a les Corts fent una llista d’aquests actes, que eren veritat. Però tot això no justifica el que va passar després.

Perquè vegeu una mica com anava... A mi em costava més entendre la repressió en la part nacional. Em van explicar el cas d’un petit monestir benedictí de Valvanera, a La Rioja, que està en un lloc molt bonic, aleshores perdut totalment. El dia 23 de juliol hi va comparèixer un grup de gent amb un camió que portava tots els caps del Front Popular dels pobles del voltant per matar-los. El prior va començar a discutir i, en un punt de la discussió, un dels que anava a ser mort li va dir: «Padre, no insista, hemos perdido; si hubiéramos ganado hubiéramos hecho lo mismo con ellos». Es va arribar a un punt en què estaven convençuts que el que guanyés liquidaria els altres. El que passa és que tots es pensaven que guanyarien ells. La Guerra Civil es va produir perquè l’exèrcit es va dividir.

Com valora el paper de la Generalitat durant els primers mesos de la Guerra Civil? Creu que estava al corrent del que passava?

Ventura Gassol, el mes de setembre del 1936, arriba a la Generalitat, com cada matí. I l'agafen, el puguen a un cotxe i el porten al Prat, i amb un avió el treuen fora perquè no li poden garantir la vida. Aleshores té culpa el Govern, perquè no va fer res.

Sí, la Generalitat n'estava completament assabentada, des del primer moment. Ara apareixerà un llibre, *El preu de la traïció* (de la FAI), on s'explica que els dos-cents mil francs que van pagar els maristes francesos per salvar els maristes d'ací no van servir per salvar-los. Ho explica Joan García Oliver en les seves memòries.

El secretari general de la Comissaria d'Ordre Públic, que es deia Josep Vidal, i que en començar la guerra va salvar molta gent, entre ells alguns monjos de Montserrat, quan la CNT es va apoderar i es va instal·lar a la Comissaria va haver de marxar a l'estranger, perquè ell els havia perseguit. Quan es va dissoldre el Comitè de Milícies Antifeixistes, van entrar a la Comissaria Dionís Eroles, Aurelio Fernández (dirigia un centre d'investigació que estava a la Gran Via/ Passeig de Gràcia de Barcelona) i, sobretot, Manuel Escorza del Val, que estava instal·lat a la casa de Cambó, des d'on decidia a qui s'havia de matar i a qui no. Entre la documentació que la CNT es va endur a Londres, s'han trobat les llistes del que cobraven cada mes les patrulles de control.

A les patrulles hi havia representants de diferents partits. En una torre de davant de casa, al passeig de Gràcia xamfrà amb Bonavista, hi havia instal·lats uns d'Esquerra que també mataven gent. Ho explica Joan Pons, un representant d'Esquerra Republicana en el Comitè Central de Milícies Antifeixistes, en unes memòries que va escriure als anys quaranta i publicades ara. Quan es van dissoldre les patrulles de control, ell diu: «Si això s'hagués fet l'agost del 36, tot el que ens hauríem estalviat!».

Vostè ha dit que només l'Església ha demanat perdó. Qui més creu que ha de reclamar perdó?

L'Església ha demanat perdó. Tots els partits i sindicats que existien abans de la guerra van cometre atrocitats i haurien de demanar perdó. El PSOE, la UGT i Esquerra n'han de demanar. Comissions Obreres no ha de demanar perdó de res, perquè no existia. Dels altres ja no en queden. Va ser només una part, d'acord, i hi va haver gent d'un costat i de l'altre que van salvar gent. Carles Pi i Sunyer va dubtar si havia de marxar, però davant d'aquella situació va creure que s'havia de quedar perquè així ajudava a apaivagar els ànims. Gent com aquesta no ha de demanar perdó, però el seu partit sí.

Els últims anys s'ha passat de posar restriccions a l'accés a alguns fons documentals de la Guerra Civil a liberalitzar-ne gairebé totalment la difusió, de tal manera que, per exemple, apareixen llibres que indiquen sense embuts qui va delatar qui en una població determinada. Quina reflexió li suggereix aquest canvi?

En el cas de figures importants, com ara Manuel Carrasco i Formiguera, de qui es van publicar els noms i cognoms de persones que van declarar contra ell, o en el del president Lluís Companys, sí que s'han de publicar, però no s'ha de fer per a tothom. No ho sé en el cas dels pobles petits. Mireu: jo tinc els documents d'una família de Mallorca que em va donar una persona que més tard va ser diputat socialista. Em va dir: «Guardeu-los, perquè ara ja tenim famílies que s'han casat amb altres i això només serviria perquè sortissin històries. Encara ens barallàrem entre famílies». Han de passar cent cinquanta anys.

L'Associació d'Arxivers de Catalunya

Vostè va participar en la fundació de l'Associació d'Arxivers de Catalunya (AAC), l'any 1985; havia assistit a les reunions preparatòries i ha estat membre ininterrompudament de totes les juntes directives...

Jo havia format part de l'ANABAD, des que l'associació s'havia creat a Barcelona, amb Agustí Duran i Sempere. Jo era de l'última junta que va liquidar l'associació. És aleshores quan comencen les reunions per crear l'Associació d'Arxivers de Catalunya, a les quals assisteixo, si no des de la primera, des de la segona. Jo coneixia el director general d'entitats jurídiques, un mallorquí, i els estatuts van estar legalitzats en un dia. He estat en totes les juntes.

Quines semblances veu entre l'ANABAD i l'AAC?

Totes dues associacions no tenen res a veure. L'ANABAD era molt poca cosa. A més, incloïa també bibliotecaris i arqueòlegs i al final hi començaven a haver documentalistes, com ara la Núria Amat.

Quina és la raó de la seva implicació tan decidida i duradora amb l'AAC?

Perquè m'ho han demanat i perquè m'agrada treballar per això. Jo vaig formar part del comitè executiu del Congrés de Cultura Catalana, que tenia una ponència d'arxius que va servir per redactar la primera Llei d'arxius. Però aleshores l'arxiu es considerava només històric. Jo recordo que l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona arribava fins a l'any 1835, i el que seguia ja no interessava. Però els documents posteriors també són importants i d'ací a uns anys també seran antics.

Des d'un començament, l'Associació d'Arxivers de Catalunya va tenir una vocació aglutinadora dels arxivers del país i ha aconseguit mantenir una àmplia representació de tots els sectors de la professió. Amb tot, durant els primers anys els arxivers eclesiàstics hi van participar d'una manera més activa que no pas els darrers. Ha pensat en les raons d'aquest fet?

El primer any de l'Associació, quan jo anava a les reunions d'arxivers eclesiàstics, sempre els parlava de l'activitat de l'Associació. I encara avui, a la reunió anual que fem tots els arxivers eclesiàstics de Catalunya, País Valencià i les Illes Balears, sempre hi ha un apartat on dono comptes de les activitats de l'AAC. No crec que sigui un mal moment per als arxius eclesiàstics. No estan desatesos, hi ha arxivers i ara, fins i tot, arxiveres. No sé què ha passat.

Quina valoració fa de la trajectòria de l'Associació d'Arxivers de Catalunya i què en destacaria especialment?

Jo valoro molt positivament el paper de l'Associació, sobretot en l'elaboració de la segona Llei d'arxius, en la qual es va treballar molt i que va ser molt problemàtica. La llei la duien des del Departament de Cultura i nosaltres, per mitjà del director general, hi fèiem unes remarques, però no ens feien cas. Fins que en una d'aquelles sessions de l'Associació que es fan entre congressos, al Museu Marítim, l'any 2000, davant les dificultats que hi havia, es va demanar la dimissió del director general i del cap del Servei d'Arxius. Això va fer reaccionar el director general Marc Mayer, que aleshores es va posar a treballar seriosament amb Mariona Corominas, presidenta de l'AAC en aquell moment. Es van fer més de mil esmenes, de fet la llei es va arreglar fent esmenes, perquè el text ja s'havia presentat. La van aprovar tots els partits: va tenir 134 vots, perquè aquell dia Carod-Rovira no hi era. La llei va ser obra de l'Associació, havíem anat a parlar amb tots els grups parlamentaris. Fins i tot un diputat del PP, Josep M. Francàs em sembla que es deia, va proposar que redactéssim directament el projecte de llei nosaltres.

En destacaria algun altre aspecte?

La defensa d'uns estudis específics d'arxivística, que ha estat constant des del començament, la defensa dels drets professionals i el fet que la professió sigui considerada en la categoria que s'ha de considerar.

RESUM

Entrevista amb Marc Taxonera i Comas, monjo de Montserrat, historiador, bibliotecari i arxiver —format a l'École Nationale des Chartes de Paris—, i membre de totes les juntes directives de l'AAC des dels inicis.

La seva participació i implicació en molts esdeveniments de la nostra història, sobretot en l'àmbit cultural i durant períodes tan diversos com ara la Segona República, el Franquisme, la Transició i l'actual democràcia, fan del pare Marc Taxonera un testimoni singular, sens dubte interessant d'escoltar. Amb ell parlem de l'Arxiu de Montserrat, de la formació d'arxivística, de les adquisicions de fons, de la Guerra Civil, de la memòria històrica i de la trajectòria de l'AAC.

RESUMEN

Entrevista con Marc Taxonera i Comas, monje de Montserrat, historiador, bibliotecario y archivero —formado en la École Nationale des Chartes de Paris—, y miembro de todas las juntas directivas de la AAC desde sus inicios.

Su participación y su implicación en muchos acontecimientos de nuestra historia, especialmente en el ámbito cultural y en períodos tan diversos como la Segunda República, el Franquismo, la Transición y la actual democracia, convierten al padre Marc Taxonera en un testigo singular al que sin duda es interesante escuchar. Con él charlamos acerca del Archivo de Montserrat, de la formación en archivística, de las adquisiciones de fondos, de la Guerra Civil, de la memoria histórica y de la trayectoria de la AAC.

ABSTRACT

Interview with Marc Taxonera i Comas, monk at Montserrat Monastery, historian, librarian and archivist—graduate of l'École Nationale des Chartes de Paris—, and member of every AAC board of directors since it was founded.

His participation and involvement in many events in Catalan history, particularly in the field of culture and during periods as different as Spain's Second Republic, the Franco dictatorship, Spain's transition to democracy and the present regime, make Father Marc Taxonera a unique witness with a fascinating testimony. Here, we talk to him about the Montserrat Archive, training in archival science, acquiring documentary collections, the Spanish Civil War, historical memory and the history of the AAC.

RÉSUMÉ

Entretien avec Marc Taxonera i Comas, moine de Montserrat, historien, bibliothécaire et archiviste – formé à l'École Nationale des Chartes de Paris –, et membre de tous les conseils de direction de l'AAC depuis ses débuts.

Eu égard à sa participation et son implication dans de nombreux événements de notre histoire, principalement dans le domaine culturel et pendant des périodes aussi diverses que la Seconde République, le Franquisme, la Transition et la démocratie actuelle, le père Marc Taxonera est un témoin singulier et sans aucun doute intéressant à écouter. Avec lui, nous parlons des Archives de Montserrat, de la formation en archivistique, des acquisitions de fonds, de la guerre civile, de la mémoire historique et de la trajectoire de l'AAC.